av småborgerliga socialister för att använda Marx' uttryck, socialister som inte erkände proletariatet — eller dess ledares — gudomliga rätt till makten, till en "diktatur" à la Blanqui, och som inte hade lust att gripa till vapen för att framtvinga en sådan diktatur.

Valets budskap var vältaligt. Det visade att revolutionen i Frankrike inte ville gå längre. Tre fjärdedelar av folket krävde upprättandet av en demokratisk laglig regim, sju åttondelar avvisade socialismen. Och om detta var resultatet i Frankrike, hurdant skulle det då inte bli på kontinenten i övrigt? Var inte de utslagsgivande ekonomiska förhållandena mycket mindre "mogna" i andra länder än i Frankrike? Måste inte — enligt "vår teori" — de krafter, som där var i verksamhet, vara mycket oförmånligare för ett proletärt företag?

Men Marx ville inte lyssna till sådana röster. Han slog dövörat till för dessa önskningar och blundade för de krafter som budskapet så klart avslöjade.

[1] Louis Blanc: Pages d'Histoire de la Révolution de Février 1848, sid. 20.
[2] E. H. Carr: Michael Bakunin, sid. 150.
[3] Louis Blanc, a. a., sid. 43.
[4] Marx-Chronik den 27 febr. 1848.
[5] Marx-Engels Gesamt-Ausgabe, 1:a delen, band 7, sid. 587.
[6] Artikel i *La Réforme* den 8 mars 1848. Marx-Engels Gesamt-Ausgabe, 1:a delen, band 6, sid. 587.
[7] Artikel i *Débat Social* den 18 mars 1848. Marx-Engels Gesamt-Ausgabe, 1:a delen, band 6, sid. 659.
[8] Marx-Chronik den 25 mars 1848.
[9] Friedrich Engels: Förord 1895 till Karl Marx: Die Klassenkämpfe in Frankreich 1848—50.
[10] Karl Marx: The Class Struggles in France (N. Y. Labor News Co.), sid. 59.
[11] Karl Marx: Brev till Engels den 13 febr. 1863.
[12] Charles Seignobos: A History of the French People, sid. 344.
[13] Samuel Bernstein: Marx in Paris 1848. *Science and Society*, New York, 1939, sid. 346.
[14] Marx-Chronik, den 6 mars 1848.
[15] Friedrich Engels: Brev till Florence K. Wischnewetzky den 27 jan. 1887. Selected Correspondence, sid. 455.
[16] Friedrich Engels: Förord till Marx: Enthüllungen über den Kommunisten Prozess in Köln.
[17] Marx-Engels: Gesamt-Ausgabe, 1:a delen, band 7, sid. 3—4.
[18] Marx-Chronik, den 19—28 mars 1848.
[19] Samuel Bernstein: Marx in Paris 1848. *Science and Society*, New York, 1939, sid. 349.
[20] Marx-Chronik den 20 mars 1848.
[21] Samuel Bernstein, a.a., sid. 350.
[22] Samma, sid. 352.
[23] Marx-Chronik den 1 april 1848.

10. FALSK FLAGG

Vad Köln-borna beträffade hade Marx försvunnit från scenen för fem år sedan. De visste ingenting om de förvandlingar han hade undergått i Paris och Bryssel. När de fick höra att dr Marx hade kommit tillbaka, mindes de honom sådan han var för fem år sedan, den demokratiska martyren från *Rheinische Zeitung*. Den demokratiska martyren var välkommen. I den jäsande nya demokratin fanns det rum för demokratiska ledare. Vilka avsikter hade Marx som demokratisk ledare?

En sak var klar: han tänkte inte presentera sig i den socialistiska dräkt som han hade lagt sig till med under dessa fem år. Allmänheten behövde inte få veta något om kommunistiska förbundet, tyska kommunistpartiet, Kommunistiska manifestet eller de kommunistiska kraven. Tvärtom var Marx mycket angelägen att allt detta skulle hållas hemligt.

Ty det var något säreget med den plan som Marx hade gjort upp för den första revolutionens förvandling till den andra revolutionen. Planen innebar att en kommunistisk revolution skulle genomföras utan att kommunismen nämndes eller märktes.

Det var utvecklingen av en idé som hade dykt upp för honom i Paris. Samma taktik, att segla under falsk flagg, hade han använt vid bildandet av "tyska arbetarklubben". Han hade upptäckt att socialismen inte utövade någon dragningskraft på så värst många personer. Om det var meningen att vinna något större antal måste kommunistflaggen gömmas, resonerade han, och i stället fick man hissa demokratins mera lockande baner. På samma princip, fastän betydligt mer utarbetad, byggde han sin plan för "den omedelbart följande proletära revolutionen". "När vi på våren 1848 återvände till Tyskland", skrev Engels senare, "anslöt vi oss till det demokratiska partiet, det var enda sättet att vinna arbetarklassens öra."[1] Han skildrade de alternativ som stod dem till buds. Förklädda till demokrater hade de utsikter att vinna makt. Men om de öppet framträdde som kommunister, "återstod ingenting annat för oss än att pre-

dika kommunism i något litet kråkvinkelblad och grunda en liten sekt i stället för ett stort och aktivt parti. Men det var för sent för oss att gå ut och gråta i öknen. Det var vårt program inte avsett för".[2] En kommunistrevolution, lössläppt över världen av ledare som inte ville erkänna att de var kommunister! En kommunistrevolution, genomförd av människomassor som inte visste vad de åstadkom! Det var en djärv och komplicerad plan. Men Marx hade nybörjarens sedvanliga tur och det uppmuntrade honom.

Först och främst gällde det att starta en tidning. Denna gång kom de svårigheter som mötte företaget inte från myndigheterna. Under de revolutionära förhållanden som rådde hade myndigheterna överhuvud taget ingen nämnvärd makt. Det var ingen som fäste sig vid dem. Den preussiska utvisningsordern mot Marx efter *Deutsch-Französische Jahrbücher* gällde ännu, men han behövde inte bekymra sig om den. För resten hade tryckfrihet proklamerats. Censurbyråerna hade stängts. De obehag som *Rheinische Zeitung* på sin tid hade varit utsatt för, hotade inte *Neue Rheinische Zeitung*. Men man måste skaffa medel för tidningen — borgerligt kapital för den kommunistiska revolutionens organ. Det var inte lätt.

Visserligen var kommunistsympatisörer inte sällsynta bland bourgeoisin i Rhenlandet. Fyra år tidigare hade Engels mött "kommunister och åter kommunister" bland de välbärgade klasserna där. Men den föreställning dessa radikala borgare gjorde sig om kommunismen, innebar ett slags fredlig förvandling och ett samhällsskick som överensstämde med demokratins erkända regler. Det var omöjligt att kunna påräkna deras ekonomiska stöd för en väpnad kommunism, en kommunism med "bödel" eller en "proletariatets diktatur" à la Blanqui. "Om ett enda exemplar av våra kommunistiska krav skulle spridas här", skrev Engels om underhandlingarna i Barmen, "skulle det vara slut med oss."[3]

Men Marx kom som demokrat, fullständig demokrat, ingenting annat än demokrat. De påtänkta finansiärerna fick se ett förslag till tidningssida, och i dess huvud, under namnet, lästes med stora bokstäver "Demokratiskt organ".

Trots detta fann Engels stundom utsikterna mörka. En eller annan av de påtänkta finansiärerna hade ett obesämt minne från något besök i utlandet av vad folk där hade sagt om Marx och Engels. En och annan hade bläddrat igenom någon av deras skrifter. Det framkom tvivel huruvida de verkligen var pålitliga demokrater. Var det säkert att de inte

hade något ihop med de där "röda", vilkas skadlighet för demokratins sak just nu demonstrerades på ett så irriterande sätt i Frankrike? Det var inte lätt att övervinna sådana anfall av misstro. "Jag har slösat de vältaligaste fraser och använt all diplomati som jag förfogar över", sade Engels. Han var långtifrån övertygad om att han hade lyckats. "Jag skall göra ett sista försök, och om det misslyckas återstår inget mer."[4]

Men molnen skingrades. Även om en del av herrarna förhöll sig avvisande, fanns det andra som lät övertyga sig om att Marx och Engels var pålitliga demokrater. De första aktierna såldes. Marx hade större framgång än Engels som talesman för tidningen. När han den 5 maj firade sin trettioårsdag, hade en ansenlig penningsumma uppbringats. Två månader efter revolutionen i Berlin var det nödvändiga kapitalet säkerställt. Taktiken att segla under falsk flagg hade visat sina fördelar.

Det första steget var taget, nu var det tid för det andra. Marx övergick till den del av planen som rörde organiserandet av trupperna.

Det skulle givetvis bli en långsammare historia. De organisationer han tänkte skapa på alla håll under demokratins baner kunde inte i en handvändning få milliontals medlemmar. Och det skulle kanske dröja ännu längre innan massorna hade fyllts av den anda som behövdes.

För ögonblicket var denna anda svagare än Marx till och med i sina mest pessimistiska ögonblick hade förutsett. Landet befann sig i ett tillstånd av revolutionär feber. Lagarna nonchalerades. Statens suveränitet var bara en skugga. Trots detta visade egendomligt nog bourgeoisins offer, arbetarna, ingen benägenhet att resa sig mot sina förtryckare. Ingenstans fanns något spår av det klasshat, som enligt "vår teori" borde ha uppstått under denna det borgerliga samhällsskickets slutliga kris. Tvärtom tycktes vågorna från den första revolutionen — kampen mot envåldet — ha sammanfört arbetare och borgare mer än någonsin.

Kort efter Marx' ankomst till Köln hölls val till den nationalförsamling som skulle utarbeta den första preussiska författningen. Valet visade inte det minsta spår av några separata proletära strömningar, program, partier eller kandidater. Så kom ett nytt val, denna gång inte bara i Preussen utan i hela massan av tyska stater. Man skulle välja en nationalförsamling för hela Tyskland, ty även skapandet av det lidelsefullt efterlängtade, enade och mäktiga tyska riket måste bekräftas och verkställas av en folkrepresentation i perfekt demokratisk ordning. Och även i detta fall hade arbetarna visat sig fångade av de demokratiska idéerna och gått ihop med den framstegsvänliga bourgeoisin. Inte förrän

det demokratiska lägret hade splittrats och enigheten förvandlats till ömsesidig fiendskap, kunde en sektion av demokraterna användas som trupper mot de övriga.

Det var detta problem som Marx hade att lösa — det vill säga, han var säker på att det skulle lösas av själva den historiska utvecklingen. Ur sina egna järnhårda lagar drog han den orubbliga slutsatsen att den historiska processen var bestämd att mer och mer radikalisera både händelseförlopp och människosjälar. Hade inte utvecklingen givit honom rätt? Hade den i Paris i februari utbrutna jordbävningen visat tecken att lägga sig? Under dessa lyckliga majdagar, när Marx seglade för förlig vind under sin falska flagg och kunde grunda sin tidning, fann han sin förutsägelse om radikaliseringen bekräftad av två nya väldiga utbrott.

Folken i Österrike reste sig åter. De vägrade att längre finna sig i även de sista rester av makt som kronan hade försökt rädda, och grep till vapen. Kejsaren tvangs att fly till Innsbruck. Endast bland bönderna och skogshuggarna i Tyrolen kände han sig trygg. I Wien övertogs regeringstyglarna av en "säkerhetskommitté". Redan namnet frambesvor Danton och Robespierre. Och fastän dessa händelser höll sig inom gränserna för den första revolutionen — demokrati mot absolutism — fanns det andra av extremare natur. I Paris hade den andra revolutionen — proletariatets mot bourgeoisin — tagit en ny vändning.

Duktigt folk, de där parisarna! En underbar man, den där Blanqui!

De tre klubbarna hade inte låtit skrämma sig. De hade visserligen inte lyckats sabotera valen. Nationalförsamlingen hade sammanträtt. Men det innebar inte att de tre klubbarna hade lust att böja sig för en demokratisk laglighet som för dem endast var en kälkborgerlig fetisj. Om kälkborgarna i Frankrike inte kunde hindras att välja en kammare efter sitt eget hjärta, så måste denna kammare krossas. En "röd" regering måste bildas, "röda" lagar måste stiftas, till varje pris och med alla medel. Och klubbarna slöt upp kring det program varom Marx hade samarbetat med dem, ett program för en intensifierad, växande aktion.

För tredje gången tågade de tre klubbarna ut på Paris' gator. Bistra och beslutsamma och med de röda banden på brösten marscherade medlemmarna med ledarna i spetsen till nationalförsamlingens byggnad. Dörrarna till plenisalen slogs upp och pöbeln strömmade in. Sammanträdet upplöstes — ut med deputeradena! Regeringen avsattes — bort med

ministrarna! En ny regering utropades — leve den nya regeringen, den första "röda" regeringen i historien! Det var förvisso ett stort ögonblick.

Men hur det nu var, gick inte utvecklingen utöver denna punkt. Efter några timmar var den lagliga regeringen åter i sadeln och kammaren åter samlad. Men ur Marx' vetenskapliga synpunkt bevisade denna beklagliga vändning ingenting. Många värkar måste genomlidas innan barnet är fött. Barnmorskan önskar bara att värkarna återkommer häftigare och häftigare. Den senaste födslovåndan i Paris hade varit ojämförligt mycket kraftigare än de föregående. Och det var en ännu större tillfredsställelse för Marx att veta, att det redan var ordnat så att den nästa skulle bli ännu häftigare.

Ty det började bli oro i landet. Det rådde en hätsk stämning i den återinsatta nationalförsamlingen. Drastiska åtgärder var av nöden. Enligt allmän uppfattning var de flesta medlemmarna i de tre klubbarna arbetare i "nationalverkstäderna" som hade upprättats till de arbetslösas bästa. Den förbittrade nationalförsamlingen stängde nationalverkstäderna, vilka inte hade frambragt annat än "revolutionens stöttrupper".

Några av motiven till denna åtgärd hade en viss tyngd. Det rådde inget tvivel om att det mesta som egentligen hade uträttats på dessa primitiva arbetsplatser, var att man planlöst hade kört lite jord fram och tillbaka. Därtill kom den viktigare omständigheten, att den ekonomiska depressionen tydligen började lätta så att det inte längre fanns samma behov av nödhjälpsarbeten. I själva verket upptäcktes det, att krisen 1847 på intet sätt hade inneburit det ekonomiska systemets dödskamp och ingalunda varit en sådan explosion, en sådan söndersprängning som Marx vetenskapligt hade profeterat. Femtio år senare nämnde Engels "det industriella välstånd som så småningom inträdde i mitten på 1848".[5] Men oavsett värdet av den förbittrade nationalförsamlingens argument, var åtgärden att kasta ut "revolutionens stöttrupper" på gatan utan att göra något mer åt saken säkerligen inte bästa sättet att oskadliggöra dem. Snarare väckte det farhågor för nya födslovåndor. Allt som hände i världen blev för Marx en bekräftelse på hans teori om den fortsatta radikaliseringen.

Det gällde alltså att fortsätta med organiserandet av trupperna.

Enligt Marx' plan skulle kärnan i denna armé bli han själv, hans generalstab i Köln och den officerskår på trehundra agitatorer som var spridd över landet, med andra ord de inskrivna medlemmarna i kommunistiska förbundet. Och denna kärna måste något utvidgas. Redan före

avresan till den tyska kampanjen hade de trehundra agitatorerna beordrats att hålla ett skarpt öga på arbetarna i sina blivande distrikt och försiktigt leda dem som verkade lämpliga närmare kommunismen, inympa hos dem Kommunistiska manifestet och de kommunistiska kraven, inviga dem i den stora tanken om "den omedelbart följande proletära revolutionen". I varje stad skulle organiseras kommunistiska celler, av blygsam storlek men absolut pålitliga och framför allt osynliga. Varken arbetarna eller borgarna fick upptäcka deras existens eller verksamhet. Kring dessa små hemliga celler skulle de stora allmänna organisationerna byggas upp.

Det blev en besvikelse för Marx att bildandet av dessa hemliga celler inte fortskred hastigare. Tillsvidare var det helt enkelt omöjligt för de trehundra agitatorerna att få ihop några arbetare med tillräcklig "röd" entusiasm. Trots många veckors ansträngningar fanns det inte en enda medlem i Breslau, Hanau, Cassel och Mainz; i Frankfurt fanns det två, i Koblenz fyra och till och med i det stora Berlin knappt tjugu. Sådana siffror var nedslående. Visade de inte att Marx för tillfället arbetade i ett lufttomt rum? Han hade emellertid ingenting annat att göra än skriva enträgna och uppmuntrande brev till sina trehundra agitatorer. Och för de omedelbart förestående uppgifterna var cellernas storlek inte så viktig. Det gick mycket bra att bygga upp de stora allmänna organisationerna enbart med de trehundra.

Dessa stora organisationer var de reservoarer där millionmassorna skulle samlas. De utgjorde den klart belysta fasaden, frikostigt dekorerad med demokratins emblem, som skulle dölja de hemliga gårdsrummen med deras kommunistiska inredning.

De trehundra hemliga kommunisternas första uppgift var att i sina fögderier skapa sig ett namn som ivriga och nitiska demokrater. De måste uppträda i någon av de många demokratiska klubbar som tillsammans bildade det demokratiska partiet. Dessa kommunister i demokratisk förklädnad hade att uttala sitt missnöje med andan i de existerande klubbarna; demokratin måste läggas fram på ett trognare, fastare och folkligare sätt än som skedde i dessa klubbar. Med utgångspunkt från denna brist på intresse skulle de bilda egna nya klubbar — klubbar för demokratiska arbetare. Och det viktiga var inte bara att dessa nya organisationer bildades, utan att deras styrelse, deras personal och organisation kom att ligga fast och säkert i kommunistiska händer. Dessa front-

organisationer måste i alla sina åtgärder bakom kulisserna inspireras och kontrolleras av kommunisterna.

Detta var Marx' plan för bildandet av en mäktig armé under demokratins fana. Under samma fana skulle denna armé inympas med misstro, fiendskap och hat mot de verkliga demokraterna och slutligen — alltjämt under demokratisk flagg — användas för att förstöra demokratin. Det dröjde inte länge innan de trehundra kommunistofficerarna i demokratisk förklädnad fick nya, strängt förtroliga instruktioner av Marx' och Engels' penna. Engels kallade instruktionerna en "fälttågsplan mot demokratin".[7] "Det var i grund och botten ingenting annat än en krigsplan mot demokratin",[8] sade Marx många år senare.

Denna plan ställde förvisso oerhörda krav på de trehundra agitatorernas intelligens. I högkvarteret i Köln saknades inte sådan intelligens. Där nöjde man sig inte med *en* organisation under demokratiska färger utan bildade två. Marx själv satt som ordförande i ett "demokratiskt sällskap", medan två medlemmar av generalstaben utgjorde presidiet i "arbetarklubben". I högkvarteret fanns krafter för allt. Stora krav ställdes på de olyckliga agitatorerna ute i landet, som ideligen fick skifta mellan bekännelse till kommunismen och förnekande av kommunismen, från demokrati till krig mot demokratin. Men det var här *Neue Rheinische Zeitung* hade sin uppgift. Agitatorerna behövde bara läsa tidningen på morgonen för att inhämta de slagord, idéer, anklagelser och avslöjanden, den entusiasm och den indignation de behövde.

Första numret kom ut den 1 juni. Redaktionsmedlemmarna tillhörde generalstaben. Alla tillhörde kommunistpartiet. De hade dessutom tillhört det ursprungliga partiet i Bryssel, vilket innebar att de ända från början varit marxistiska kommunister. Men de kände till taktiken att föra "kriget mot demokratin" med hjälp av "demokratins organ". Det fick inte förekomma minsta förbindelse med något kommunistparti. Det fick aldrig ges uttryck för någon direkt sympati för vare sig kommunism eller socialism. Marx var så angelägen att detta camouflage skulle hålla, att han gick ett steg längre. Han förbjöd användningen av orden "kommunist", "kommunistisk", "socialism" och "socialistisk" i sin tidning, oberoende av sammanhang och betydelse. Inte ens en antydan om ett sådant ord tilläts väcka misstankar hos läsaren. Marx och Engels iakttog strängt denna regel. Åttio år senare samlades deras talrika artiklar i tidningen till en tjock volym. Orden "kommunist" eller "kommunistisk" förekommer där inte en enda gång.

"Demokratins organ" startade försiktigt. Det undvek att alltför tydligt rikta sig till arbetarna. Det begränsade sig till ett varnande påpekande, att "revolutionens resultat, folksuveräniteten"[9] — som i Frankrike var en fetisj för kälkborgarna — ännu inte var fast grundad. Det var något som oroade en hel del gott folk.

De båda nationalförsamlingarna hade sammanträtt, den preussiska i Berlin, den tyska i Frankfurt. De hade börjat diskutera författningarna, den preussiska och den tyska. Diskussionerna måste hålla sig inom en viss ram. Revolutionerna på tysk mark hade inte varit republikanska revolutioner. Det suveräna folket hade velat vrida envåldet ur händerna på monarkerna men inte avskaffa monarkin. Inte heller hade revolutionärerna berövat kungarna och furstarna deras arméer. I tanke att arméerna i fortsättningen skulle bli verktyg för folket förbiåg de möjligheten att de kunde fortsätta att vara verktyg för monarkerna. Allt detta innebar att folkrepresentationerna inte helt enkelt kunde diktera författningarna. Dessa måste på ett eller annat sätt framstå som "överenskommelser". Folksuveräniteten var tydligen ännu inte allsmäktig.

Lyckligtvis tycktes den demokratiska strömningen vara överväldigande. Trycket från den enade demokratiska viljan lovade att i varje läge bli starkare än det motstånd det kunde möta. Så länge demokratin förblev enad och beslutsam, hade den ingenting att frukta. Enighet och beslutsamhet predikades av demokrater av alla nyanser. Det predikades av dr Ruge, som Marx hade expedierat men som nu var ledare för vänsterflygeln i den tyska nationalförsamlingen. Det predikades i den gamla preussiska socialistpressen av Karl Grün som Marx också hade expedierat, det predikades av Moses Hess och många andra.

Neue Rheinische Zeitung tyckte tydligen annorlunda. Folksuveräniteten, som hotades på ett så oroväckande sätt, måste upprättas med helt andra medel om den skulle bli bestående och orubblig. Tidningen uttryckte sig inte riktigt klart på denna punkt utan fördjupade sig i mystiska hegelska formuleringar. Men det var i varje fall tydligt att allt berodde på att åtskilliga fler revolutionära händelser måste följa. Det var inte historiens vilja att stabilisera det nuvarande tillståndet utan att "utveckla" en "rörelse genom vilken vi har att passera". Tillsvidare befann sig rörelsen fortfarande på startpunkten. "Målet", varom ingenting definitivt sades, var ingalunda uppnått.

Och tidningen visade absolut inget intresse för demokratins enighet. Varje dag fann den nya anledningar till oro, upprördhet och indignation över oformligheter i det demokratiska lägret. "Bandhunden" kom återigen utrusande ur sin koja. Rena bagateller — lösryckta ord, halva meningar, obetydliga episoder och rena insinuationer — fick tjäna som förevändning för att avslöja den ena demokratiska ledaren efter den andra som förfalskare av demokratin. De var trästockar allihop — för att inte säga förrädare. "Det hån och det förakt, varmed vi behandlade våra motståndare", blev senare för Engels det mest utmärkande draget i tidningen.[11] Han rekommenderade denna hånets och föraktets teknik som ett mönster för socialistiska tidningsmän.

På en punkt var emellertid Marx och demokratins förfalskare på samma linjer. Även Marx gillade det krig som just hade utbrutit, kriget mot Danmark.

I flera hundra år hade det tyska hertigdömet Slesvig varit praktiskt taget förenat med Danmark. När en ny kung år 1848 besteg Danmarks tron, upptäckte tyska jurister att denna gren av kungahuset inte hade någon rätt till hertigdömet Slesvig. Med denna utgångspunkt förklarade tyskarna i Slesvig att de lösgjorde sig från Danmark. Regeringen i Köpenhamn vägrade att erkänna denna separation. Läget tillspetsades och de tyska demokraterna eldades av nationalistisk entusiasm för sina bröder i norr. Nationalförsamlingen i det ännu icke existerande tyska riket konstaterade att här stod Tysklands heder på spel. Den befallde kungen av Preussen att förklara Danmark krig. Och de enade demokraterna var så mäktiga att kungen var tvungen att lyda. Fientligheter utbröt.

Marx talade om detta krig med en nästan "äcklig sentimentalitet" och kritiserade skarpt kung Fredrik Wilhelm för hans slöhet och uppenbara motvilja mot kriget. Kungen var i själva verket utomordentligt ovillig att utföra "demokratins släpgöra" som han uttryckte det. Och revolutionen hade redan medfört så mycket störningar att det var tillräckligt för hans smak. Det var inte rätta tiden att sända trupper ur landet, det var bättre att hålla armén samlad för andra eventuella uppgifter. Och det värsta var att England och Ryssland ingrep med protester och hotelser. Kungen av Preussen ville inte ha krig med England eller Ryssland eller bådadera.

För Marx däremot var de två storkrig, som det lilla kriget med Danmark kunde leda till, en mycket välkommen utsikt. Det skulle, skrev han, bli verkligt demokratiska, verkligt progressiva krig — krig som överensstämde med de historiska lagarna. Var inte England "den klippa

i havet på vilken kontrarevolutionen byggde sin kyrka"?[12] Var inte Ryssland lika mycket ett kontrarevolutionens fäste? När han noga övervägde saken, insåg han att den tyska demokratin aldrig skulle kunna uppnå sitt mål, om den inte var beredd att engagera sig i ett eller annat stort krig. "Tysklands enhet kan lika lite som Tysklands författning förverkligas annat än genom en rörelse, där de inre konflikterna och kriget i öster framtvingar avgörandet."[13] Demokratins organ visade en växande aptit på de stora krig, som hotade att bryta ut som en följd av det lilla kriget mot Danmark.

Ett annat slags oro gjorde sig också kännbar mitt i krigets spänning. Till Marx' förargelse drog Bakunin Europas intresse till sin person. Den ryske kolossen med sin förmåga att göra sig populär hade övergått till ett nytt slags revolution, den slaviska. Alla slaviska folk, sade han, från ryssarna till serberna vid Adriatiska havet, måste avsätta sina självhärskare och förena sig till en slavisk federation. Förslaget diskuterades av en slavisk kongress i Prag, när det tysk-österrikiska väldet hade störtat samman. Bakunin, som förut varit entusiastisk för allt tyskt, hade blivit avgjort fientligt inställd till vad han kallade den tyska maktlystnaden. Alla slaver från Ural till Adriatiska havet hade, sade han, oberoende av språkskillnader två ord gemensamma: *"Zahrabte niemce"* — ner med tyskarna![14] Det var mycket möjligt, att Bakunins nyfödda hat mot tyskarna stimulerades av hans bekantskap med Marx.

Marx' första impuls var att avslöja den personliga nedrighet som naturligtvis måste ligga bakom all uppståndelse som Bakunin hade ställt till. Hans demokratiska panslavism måste vara ett camouflage för ett helt annat slags panslavism. Tidningen i Köln slet den revolutionära masken från Bakunins ansikte och avslöjade honom som tsaragent. Den förklarade att den hade fått sina informationer ur fullt tillförlitliga källor. Dessa visade sig inte existera. De sensationella anklagelserna måste återkallas, men trots detta blev Bakunin aldrig någonsin riktigt rentvådd.

Men Marx och Engels kunde inte få den slaviska federationen ur tankarna. De tog itu med den vetenskapligt och upptäckte en ny järnhård lag. Historien hade utrustat vissa folk med gåvan att sprida framstegets evangelium i världen, medan andra folk hade förmenats denna gåva. På samma sätt hade endast de progressiva folken rättigheter men inte de andra, och de slaviska folkens förmåga att göra framsteg var minst sagt obetydlig.

Ryssarna hade emellertid "varit sant framstegsvänliga i fråga om Asien" och skulle vara det i fortsättningen också. Därför kunde de göra anspråk på självständighet. Polackerna kunde endast under ett historiskt ögonblick uppträda som framåtskridandets representanter, det vill säga de kunde bidra till att störta tsaren genom att arrangera en nationell resning. Men så snart detta var gjort "hade Polen absolut inget existensberättigande längre". Det riktiga vore sedan att "från västra delen av Polen ta så mycket som gick att ta, låta tyskarna besätta dess fästningar som föregiven 'skyddsåtgärd', använda folket som kanonföda och uppsluka landet".[15] Tjeckerna och sydslaverna var det ännu värre med. De hade aldrig varit missionärer för något slags framsteg och skulle aldrig komma att bli det, inte ens tillfälligt. Dessa nationer "har ingen politisk framtid alls".[16] Tvärtom var de förutbestämda att uppträda som ombud för reaktionen. Ingen verklig demokrat eller revolutionär kunde intressera sig för dessa folks "frihet" och "självständighet". Tvärtom måste man önska att de skulle bli kvar under tysk-österrikarna, vilka i egenskap av framstegens representanter var och alltid skulle vara dem oändligt överlägsna.

Framåtskridandet som en våg att väga framstegen på, där hade man det! Nu gällde det bara att använda den. Härigenom fick man möjlighet att skilja mellan utvalda och förkastade klasser. Med hjälp av denna våg kunde man bestämma vilka krig som var goda och vilka som var dåliga. Och denna samma våg delade nu upp folken efter deras högre och lägre värde, i sådana vilkas öde det är att styra, och sådana som alltid skall bli styrda. Det var en teori som inte försvann i och med nödvändigheten att bekämpa Bakunin. Marx använde den flitigt — men inte utan urskillning. Den ledde till att han i praktiskt taget varje fall av internationell friktion tog Tysklands parti.

Och så kom den händelse som var bestämd att avgöra den europeiska demokratins öde för många decennier framåt. Det var den händelse som Marx mest av allt hade längtat efter — fastän utgången blev en helt annan än han hade väntat.

O, älskade parisare! O, välsignade tre klubbar!

Den 23 juni 1848 var 40 000 människor samlade på den ärorika Place de la Bastille i Paris. Varenda människa som de tre klubbarna hade kunnat uppbåda var där och minst tjugufem procent av arbetarna från de stängda nationalverkstäderna. Varför? De vapen de bar i händerna gav tillräckligt svar — ty denna gång var de beväpnade. De hade

gevär och till och med några kanoner. Och om något tvivel fortfarande rådde, skingrades det genom det dystra drama som nu följde.

På trappan till det monument som var ägnat Bastiljens hjältar klättrade en talare upp, det var en arbetslös verkmästare från en av nationalverkstäderna vid namn Pujol. Med hög röst uppmanade han massan att knäböja. Och medan alla föll på knä apostroferade han de levande och de döda: "Bastiljens hjältar! Barrikadernas hjältar knäböjer framför monumentet över er odödlighet. De har liksom ni offrat sitt blod för revolutionen. Men hittills har deras offer inte burit frukt. Därför måste det bli en ny revolution." De 40 000 hade uppbådats för att sätta i gång den andra revolutionen. Det system man hade krävt och som två månader tidigare hade upprättats genom de suveräna nio millionernas röster, skulle nu krossas av de fyrtio tusens väpnade makt. De hade trott — och de bästa bland dem trodde det uppriktigt — att de på detta sätt skulle upprätta "frihet". "Vår sak är våra fäders sak!" utropade Pujol med dånande röst. "De bar på sina baner orden 'Frihet eller döden'. Vänner, även för oss gäller det friheten eller döden." Och han bjöd de fyrtiotusen att resa sig. De reste sig, svängde sina röda flaggor och ropade "Frihet eller döden!" Därpå tågade de i väg till stadens strategiska centra.

Och nu hände något oväntat. Ingenting är obehagligare för en spirande demokrati än att tvingas tillgripa autoritära metoder. Det är inte lätt för en liberal regering, ett nyfött barn till friheten, att slå näven i bordet. Den nyfödda franska republiken gjorde det. Nationalförsamlingen skickade trupper mot rebellerna. Den gav general Cavaignac diktatorisk makt. Och Paris blev ett slagfält.

Slaget rasade i fyra dagar. Infanteri, artilleri, kavalleri. Salvor, sablar och bajonetter. Striden fördes med allt det raseri och all den envishet som utmärker ett inbördeskrig. På kvällen den första dagen kunde det inte råda något tvivel bland de 40 000 om utgången. Från dörrar och fönster ljöd den uppretade populasens förbannelser. Rebellerna hade väntat att ett stort antal arbetare skulle ansluta sig till dem, men detta hopp försvann snart. Tvärtom var det inga bland trupperna som bekämpade dem med större förbittring än de arbetarbataljoner som hade bildats i februari. Det fanns ingen segerchans för de 40 000. Men de fortsatte att slåss. Ärkebiskop Affre i Paris erbjöd sig att medla för att få slut på striden, men när han närmade sig deras ställningar blev han nedskjuten. Frihet eller döden! Ingen kapitulation! I dyster desperation

höll de stånd bakom sina barrikader. Varenda ställning måste tagas med storm.

På kvällen den fjärde dagen dog ljudet av skotten ut och rökmolnen skingrades. Husen brann. De döda på båda sidor låg i ändlösa rader. Sjukhusen hade inte plats för de sårade. Luften fylldes av rop på hämnd och straff — i Paris liksom i hela Frankrike.

När de första rapporterna inlöpte, fylldes Marx med andlös förväntan. Så mycket bittrare blev hans besvikelse, när han upptäckte att inte ens dessa nya födslovåndor var tillräckliga, utan att ännu fler oundvikligen måste följa. Dessutom var det tydligt och klart att han själv hade råkat i en pinsam situation. Han måste skriva och han måste naturligtvis ställa sig på de besegrades sida. Men därigenom skulle han råka i skarp konflikt med den allmänna opinionen. Det rådde inget tvivel om folkstämningen i Tyskland och det övriga Europa. Med sällsynt enighet anslöt den sig till segrarna i slaget om Paris. Segrarna representerade demokratin och det var denna som hade angripits. De representerade och hade försvarat folkets suveränitet, den överväldigande majoritetens lagliga vilja. Skulle inte Marx genom att ta parti för de besegrade visa färg på ett sätt, som inte överensstämde med hans taktik att segla under falsk flagg? Skulle han inte visa en misstänkt sympati för de "röda", en misstänkt böjelse för våld, en misstänkt likgiltighet för demokratin?

Han räddades denna gång av sin sällsynta vältalighet och sin djärva uppfinningsförmåga. Han lämnade en version av den parisiska tragedin som var ett enastående exempel på den eviga och odödliga konsten att förvränga. Försvararna blev angripare, angriparna försvarare. En rörelse som avsåg att kväva demokratin förvandlades till en rörelse för att bevara den. De 40 000 rebellerna blev "folket" och "arbetarna" i Frankrike, de nio millionerna väljare blev "bourgeoisin". Även arbetarbataljonerna, som hade spelat en avgörande roll vid revolutionens nedkämpande, förvandlades så att de passade in i bilden. Dessa barrikadhjältar från februari, denna revolutionens elit — vad var de egentligen för några? De var det "organiserade trasproletariatet" — "mestadels rekryterat från Paris' slödder" — "tiggare, luffare, skojare, soutenörer och tjuvar" — "mutade vagabonder", "som lät leja sig för trettio sous om dagen för att slakta sina bröder".[17] Marx hoppades att han med denna version av händelserna hade löst problemet att förbli en ärlig demokrat och på samma gång kunna höja till skyarna de tillbakaslagna

angriparna och deras anfall på demokratin. "Det är den demokratiska pressens rätt och privilegium att fläta en lager för deras dystra pannor".[18]

Men i själva verket var problemet olösligt. En tidning i Berlin kallade Marx' version ett "Chimborazo av fräckhet". Meddelandena från Paris var alltför tydliga, opinionen alltför spontan och förbittrad för att denna fantastiska förvrängning skulle väcka annat än misstro hos läsarna. Det måste ligga något bakom. Folk började undra, om den flagga som Marx och hans tidning hade hissat verkligen var äkta.

Förargade artiklar publicerades. Karl Grün avslöjade sin gamle motståndare i en skarp kritik i en tidning i Trier. Junirevolutionen i Paris, som skulle få så många följder, ledde bland mycket annat till att folket i Köln började beskylla Marx för att vara en camouflerad "röd".

En del av aktieägarna spetsade genast öronen. De förklarade att de hade blivit lurade, att tidningen inte var ett "demokratiskt organ" utan tydligen motsatsen. En del begärde sina pengar tillbaka, andra vägrade att satsa mer. Junirevolutionen i Paris bar skulden till att Marx' tidning redan efter tre veckor råkade i ekonomiska svårigheter. Den kunde inte existera enbart på försäljningen. Massorna, som Marx försökte samla kring sig och omvända till radikalism, var i stort sett likgiltiga för tidningens permanenta grälsjukhet och hegelianska jargong. Även när intresset stod på sin höjdpunkt översteg upplagan aldrig 6 000 exemplar.[19]

Men det fanns mer vägande och tragiska konsekvenser. "Ni kommer att ta död på revolutionen i Frankrike", hade Flocon yttrat till Engels och alla socialister som trodde på våldet. Junikuppen gjorde på några månader slut på revolutionen inte bara i Frankrike utan i hela Europa. För hela Europa blev denna revolt vändpunkten som markerade början till demokratins nedgång. Kuppen gav så långt ifrån liv åt den andra revolutionen, att den i Frankrike och överallt strök till och med den första revolutionen.

Förbannelse över upphovsmannen till denna kupp!

Vad var Frankrike? Enligt Kommunistiska manifestet bestod landet till "över hälften" — enligt Engels till "över två tredjedelar"[20] — av bönder. Bönderna, hette det i Manifestet, var "inte revolutionära utan konservativa, ja reaktionära",[21] och Engels talade om deras "utomordentligt utvecklade sinne för egendom".[22] Manifestet förklarade att "den lägre medelklassen, de små fabrikörerna, butiksägarna, hantverkarna", alltså en stor del av den återstående befolkningen, var lika reaktionär som bönderna och lika förtjust över egendom. En enkel räkneoperation

visade att "proletariatets diktatur", vad det nu innebar, måste vara djupt motbjudande för den stora majoriteten. Förbannelse över den handfull ledare som hade fått den svagsinta idén att med gevär och kanoner påtvinga detta folk en sådan regim!

På våren hade detta folk klart och tydligt krävt och accepterat demokratin. Efter junikuppen ändrades dess inställning. Demokrati — ja, det var naturligtvis en utmärkt sak. Men det måste vara en demokrati som gick hand i hand med ordning och trygghet. Det måste vara en demokrati, där man inte riskerade att några väpnade band en vacker dag skulle rycka till sig makten. Ordning och trygghet var vad fransmännen framför allt önskade.

Bönderna, städerna, medelklassen, till och med arbetarna krävde ordning. Ordning, personifierad av general Cavaignac. Eller kanske ännu hellre av den landsman som tidigare hade sökt placera sig i Frankrike, som hade lämnat landet men nu plötsligt dök upp och erbjöd sig och sitt stora namn för Frankrikes räddning. Ty denne man bar namnet Bonaparte. Han var brorson till den store kejsaren själv.

Kanske prins Louis Napoleon var rätte mannen att återställa och bevara ordningen? Kanske han var republikens rätte president? Under alla omständigheter måste det bli ordning. På Paris' varietéer sjöng man om ordning och trygghet och om Louis Napoleon. Fem månader efter kung Louis Philippes avsättning begärde man prins Louis Napoleon — och ordning!

Och Europa gick åter i Frankrikes fotspår som det hade gjort sedan månader tillbaka. Ordning! Stabilitet! Man behövde bara kasta en blick på händelserna i Frankrike för att se att det låg fara även i demokrati. Det fanns inte bara ett högerenvälde — det kände man till, det var åtminstone civiliserat och liberalt — utan också ett vänsterenvälde, som man inte kände till och som inte visade nämnvärd böjelse för liberalism. Man hade inte lust att byta ut högerns gissel mot demokratins skorpioner. Man började mer och mer uppskatta värdet av en intakt myndighet, en disciplinerad armé. Alltför mycken radikalism kunde visa sig farligare för demokratin än en välbalanserad opportunism. Det fanns alltid möjlighet att det bakom alltför bjärt radikala fraser lurade sådana våldshandlingar som de som nu hade begåtts i Paris. Kungar och furstar började vädra morgonluft. Under den rädsla och tveksamhet som junikuppen hade väckt i Europa, fanns det kanske möjlighet att vrida historiens visare tillbaka. Preussiska kungen skyndade sig att fukta

fingret och försiktigt hålla upp det i luften. Han experimenterade med små provokationer och obstruktioner.

I Marx' hjärna fanns lika lite utrymme för denna nya verklighet som det hade funnits för den gamla. I stället för att se mänskliga faktorer tänkte han alltjämt i formler och abstraktioner. Den historiska utvecklingen var vetenskapligt bestämd. På sin höjd kunde man befara ett tillfälligt avbrott.

De kommunistiska cellerna bakom kulisserna i Marx' organisation vägrade envist att växa. Och inte heller de stora organisationerna i de demokratiskt dekorerade gaturummen ville frodas riktigt. Knappt ett halvt dussin städer kunde visa någon framgång för de trehundra agitatorerna, och även där var organisationerna svaga och utan inflytande. Endast i Köln och Rhenlandet — själva generalstabens fögderi — kunde arbetarklubbarna mönstra några tusen medlemmar, och även dessa visade endast svaga spår av den oundvikliga radikaliseringen. Men under tiden satt Marx som i ett lufttomt rum och organiserade den "omedelbart följande proletära revolutionen". Medan reaktionen dag för dag växte sig starkare, övervägde han nya möjligheter att splittra demokraterna och egga upp dem mot varandra. Medan hans demokratiska alibi dag för dag försvagades, sökte han nya demokratiska slagord för sitt "krig mot demokratin". Medan folket allt starkare krävde ordning, agiterade han för nya saker som skulle skapa oordning. Men hans ord i det lufttomma rummet väckte inget eko från yttervärlden.

Ju avlägsnare framgången blev, dess envisare och mer irriterad blev Marx själv. Som demokrat deltog han i en konferens mellan de demokratiska organisationerna i Rhenlandet. Ett av ombuden var en ung man vid namn Carl Schurz. Denne hade en framtid på andra sidan Atlanten som han ännu inte visste något om. Han anade inte att han en dag skulle stiga till amerikansk senator, general, inrikesminister — och skyddspatron för tyskarna i Amerika. Men vid denna konferens lärde han av Karl Marx en läxa, som skulle bli mycket värdefull för hans fortsatta karriär.

"Jag har aldrig träffat en så olidligt arrogant människa", skrev Schurz längre fram. "En uppfattning, som väsentligt skilde sig från hans egen, bevärdigade han inte ens med vanlig aktning. Alla som hade andra åsikter behandlade han med illa dolt förakt. Argument, som misshagade honom, bemötte han med ett bitande hån mot den ömkliga okunnighet som framförde dem eller med ett ärerörigt forskande efter motiven. Jag

minns fortfarande den korta, hånfulla ton varmed han uttalade — jag kan nästan säga spottade ut — ordet 'bourgeois'; var och en som vågade motsätta sig hans mening stämplade han som 'bourgeois', det vill säga som ett otvetydigt exempel på den lägsta moraliska och andliga stagnation."

Detta skådespel glömde Schurz aldrig och det blev en viktig läxa för honom. "Det var inte underligt att Marx' förslag på mötet aldrig blev antagna, att de som kränktes av hans uppträdande frestades att rösta för allt som han tyckte illa om, och att han inte bara misslyckades att vinna nya anhängare, utan även stötte bort många som annars kanske hade anslutit sig till honom. Jag fick en värdefull läxa av detta möte, nämligen att den som önskar leda och lära människor måste behandla sina åhörare med aktning, att även den överlägsnaste tänkare förlorar sitt inflytande över andra, om han söker förödmjuka människor genom att ständigt demonstrera sin överlägsenhet."[23]

Efter augusti gjorde kungen av Preussen inga fler små experiment. Han kopplade om till en provokation i stor stil mot demokratin. Han avblåste kriget mot Danmark. Han ingick vapenstillestånd med danskarna och överlät storhertigdömet Slesvig åt dem.

Det var ett hårt slag. Preussiske kungen hade demokraternas uppdrag att föra kriget. Hans underlåtenhet att göra detta var nära nog ett uppror mot folkviljan. Dessutom svek han nationaläran. Den demokratiska, nationalistiska indignationen svämmade över alla bräddar. Tyska nationalförsamlingen i Frankfurt hävdade förbittrat att vapenstilleståndet var ogiltigt. Men skulle den kunna tvinga kungen av Preussen att börja kriget på nytt?

Ingenstans jäste den demokratiska, nationalistiska indignationen över så som i Marx' tidning. Han hade satsat sina förhoppningar på det krig med England och Ryssland, som lovade att utvecklas ur kriget med Danmark. Det kunde inte tänkas större oordning än ett sådant krig — och ingen bättre jordmån för den andra revolutionens frön. Vid det här laget hade hans begär efter krig utvecklats till en glupande hunger. De senaste veckorna hade han i själva verket spårat upp en ny historisk lag, och denna började nu ta form i hans artiklar, i försiktiga omskrivningar, sådana som nödvändigheten av camouflage krävde. "Hittills har massorna dignat och de kommer att digna, ända tills deras motståndare har försvagats genom att deras arméer varit upptagna av krig."[24] Eller med andra, mindre försiktiga ord: endast i den förvirring, som ett krig

skapar, har den kommunistiska revolutionen en chans. I fortsättningen uppträder i Marx' skrifter orden "krig" och "revolution" i nära sammanhang. Leve kriget, revolutionens vägröjare!

Och Marx kastade sig in i striden för det krig som hotade att glida honom ur händerna. Han blåste krigstrumpeten gällare än någon annan. Han utnyttjade de demokratiskt nationalistiska känslorna till det yttersta.

Han rasade mot "den fega diplomatin", "den nesliga reträtten", "det skamliga vapenstilleståndet", "det förnedrande vapenstilleståndet",[25] "förräderiet mot Tysklands heder och intressen".[26] Leve *das Vaterland!*

Han vägde danskarna på "framstegets" våg och se, deras underlägsenhet i förhållande till tyskarna var chockerande. De var bara "ett halvciviliserat folk",[27] "Danmarks verkliga huvudstad är Hamburg, inte Köpenhamn",[28] "skandinavism är ingenting annat än förtjusningen över en brutal, smutsig, gammalnordisk sjörövarnationalism; en medfödd grumlighet som inte kan ge ord åt sina vittsvävande idéer utan omsätter dem i handling — brutalitet mot kvinnor, ständig dryckenskap, tårdrypande sentimentalitet omväxlande med bärsärkaraseri".[29] Ner med danskarna!

Han vägde kriget med Danmark i "framstegsvågen" och se, det var gott! Ner med all fredsvänlig mjäkighet! Pacifism var nu "den banalaste demagogi".[30] Om ett krig stod i "framstegets" tjänst blev det heligt, även om det var ett anfallskrig utan ett uns till berättigande i övrigt, och även om det innebar att ingångna fördrag först måste rivas sönder i småsmulor. "Tysklands annektering av Slesvig är ett uttryck för kulturens rätt över barbariet, framstegets över stagnationen. Och även om fördragen talar till Danmarks förmån, betyder kulturen och framstegen mer än alla fördrag — sådan är utvecklingens lag."[31] Fortsätt med kriget!

Och han vägde i "framstegsvågen" de stora krig som skulle följa på det danska och se, det fanns ingen anledning att frukta dem, de var tvärtom en sannskyldig skänk från himlen. "Den enda lösning som skyddar Tysklands ära och Tysklands intressen är, vi upprepar det, ett krig med Ryssland."[32] "Ett krig med Ryssland är ett krig av det revolutionära Tyskland, ett krig där det förflutnas synder kan sköljas bort, ett krig där tyskarna kan rycka upp sig och slå sina egna autokrater, där de kan främja kulturens sak genom att offra sina söner och vinna inre frihet genom att befria sina gränser."[33] Till dessa två stora krig, som redan skymtade vid horisonten, lade Marx ett tredje, ett krig av en

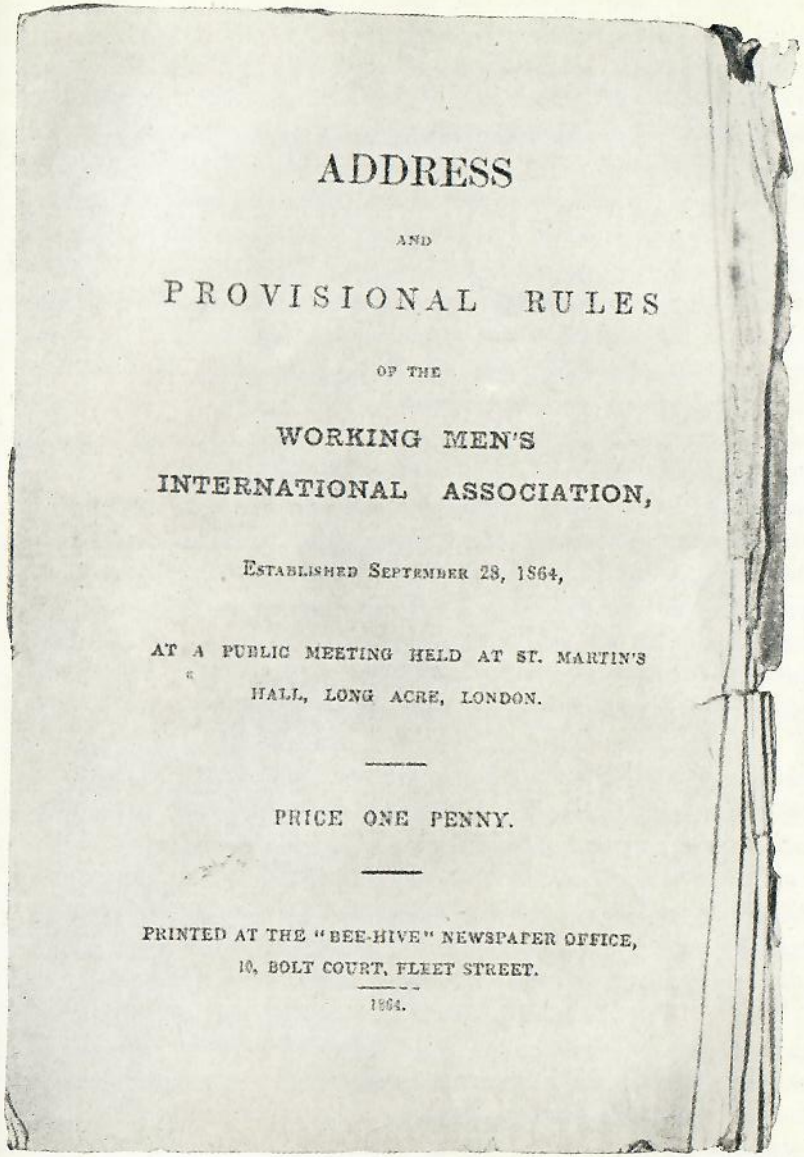

ADDRESS

AND

PROVISIONAL RULES

OF THE

WORKING MEN'S

INTERNATIONAL ASSOCIATION,

ESTABLISHED SEPTEMBER 28, 1864,

AT A PUBLIC MEETING HELD AT ST. MARTIN'S HALL, LONG ACRE, LONDON.

PRICE ONE PENNY.

PRINTED AT THE "BEE-HIVE" NEWSPAPER OFFICE, 10, BOLT COURT, FLEET STREET.

1864.

Facsimil av Marx' inledningsanförande vid bildandet av den första internationalen

något förvånande beskaffenhet. "Vilka har från början stått på Danmarks sida? De tre mest kontrarevolutionära makterna i Europa, Ryssland, England och den preussiska regeringen. Detta skulle bli ett krig av Tyskland mot Ryssland, England och Preussen. Och det är just ett sådant krig som den slumrande tyska rörelsen behöver, ett krig mot kontrarevolutionens tre makter, ett krig som sätter fosterlandet i fara och räddar Tyskland genom att göra en tysk seger avhängig av demokratins seger."[34] Vilket var det "Tyskland" som skulle besegra Ryssland plus England plus Preussen? Var det något annat och mer än en samling militärt vanmäktiga miniatyrstater? Det betydde ingenting. Det som betydde något var att man störtade sig in i det stora kriget.

Men det fanns ingen makt på jorden som kunde tvinga kungen av Preussen till ett nytt krig. Och i själva verket hade folket mindre och mindre lust att tvinga honom, ju mer de tänkte på saken. Han kanske hade rätt, risken kanske faktiskt var för stor. Under alla omständigheter hade en misstro mot allt som kunde leda till ny oordning blivit dominerande. Efter någon tvekan uppgav tyska nationalförsamlingen sitt motstånd mot vapenstilleståndet. Detta gav Marx ett nytt tillfälle att avslöja "den fega bourgeoisin"[35] och dess oupphörliga svek mot demokratins sak. Men nu inträffade händelser som tillspetsade frågan om vad det egentligen var för mening med hela "kriget mot demokratin". Var det inte på tiden, att Marx slutade med att söka splittra demokraterna och sätta upp dem mot varandra?

En vacker dag drog kungen av Preussen klart och bestämt upp ridån för sista akten i det drama som hade börjat med vårens revolution. Han avskedade den liberala regering som han då hade varit tvungen att bilda. Han utnämnde en general till statsminister. Alla människor visste vad det betydde. Det betydde att avgörandet äntligen var träffat till förmån för kontrarevolutionen. Preussiska folket väntade dagligen ett angrepp på nationalförsamlingen i Berlin, vilken för dem förkroppsligade demokratin. Luften var tung av det annalkande åskvädret.

I detta läge var Marx praktiskt taget en *quantité négligeable*. Han disponerade några tusen människor i en enstaka provins, och det var inte tillräckligt för att han skulle kunna ändra händelseförloppet. Om det inte betydde något vad han gjorde, var det ju ingen idé att fortsätta. Den andra revolutionen kunde inte längre framdrivas under camouflage — sådant var omodernt fastän Marx envist klängde sig fast vid det, och alla visste nu att den föregivne demokraten dr Marx i verkligheten

var ledare för det kommunistiska partiet. Den andra revolutionen kunde inte framdrivas öppet, ty endast en mikroskopisk minoritet önskade i verkligheten kommunism, alla andra bemötte varje ord av Marx med misstänksamhet just därför att det kom från honom. Den andra revolutionen kunde inte längre åstadkommas med våld eftersom det inte fanns något våld som kunde mobiliseras; även demokratins makt, som Marx hade försökt utnyttja för sina egna syften, var på upphällningen och kontrarevolutionen blev starkare och starkare. Var det inte hög tid att erkänna att den andra revolutionen uppenbarligen var ett hjärnspöke, och att det till på köpet var i hög grad tvivelaktigt om ens den första revolutionen kunde hålla ställningen? Var det inte hög tid att erinra sig att redan Kommunistiska manifestet hade fastslagit grundprincipen "med bourgeoisin mot enväldet"? Var det inte tid att upphöra med att utslunga dessa högljudda, hektiska, barocka slagord och krav, vilkas enda syfte var att "avslöja" den ena sektionen demokrater för de andra?

Marx hade emellertid en annan uppfattning. Kontrarevolutionen var ofrånkomlig, men det var just i den förvirring, som kontrarevolutionen var bestämd att skapa, som han såg en ny möjlighet för den andra revolutionen. Nu var tiden inne att avslöja bourgeoisin med all dess feghet och förrädiskhet. Han uppfann ett nytt högljutt, hektiskt och barockt stridsrop. Om kungen av Preussen angrep nationalförsamlingen i Berlin, måste vapnen ge honom svar på tal. Det var nationalförsamlingens i Frankfurt skyldighet att å Tysklands vägnar förklara Preussen krig. Och om nationalförsamlingen vägrade — då: död åt bourgeoisin!

Det fanns inte den ringaste utsikt till att någon ansvarig medborgare skulle gå med på detta löjliga krig mellan en icke existerande råtta och en alltför verklig katt. Och det låg något groteskt i att en preussisk tidning i den preussiska staten krävde krig mot Preussen. Men Marx var i sin bästa form. Han tillämpade nya metoder — parismetoder. För första gången mobiliserade han sina några tusen anhängare. "Folket" måste bli hört. Hans klubbar i Köln, som alltjämt gick under demokratisk flagg, uppbådades för en demonstration. De klubbar som var spridda i landsorten mobiliserades för en demonstration i en liten stad vid Rhen.

Själv hade han inte tillfälle att delta i demonstrationerna. Han hade ännu inte återfått sitt preussiska medborgarskap, som han tre år tidigare i Bryssel hade avstått från. Han hade lämnat in ansökningar och klagomål. Han hade förklarat att han den gången handlade i "självförsvar"[36] och att hans avsägelse av det preussiska medborgarskapet på intet sätt

gav uttryck åt hans verkliga känslor. Än så länge hade han inte haft någon framgång. Det trick, som han den gången hade funnit så klipskt och som han nu började ångra, kunde inte göras ogjort. Det fanns laglig rätt att utvisa honom såsom icke preussisk medborgare. Därför måste han vara mycket försiktig.

Men Engels fanns alltid. Och även andra medlemmar av generalstaben, redaktörer i "demokratins organ". De höll tal på torget. På en äng vid Rhen tog de emot båtarna, som förde landsortsklubbarna till mötesplatsen. Delegationen från Düsseldorf leddes av en ung advokat vid namn Ferdinand Lassalle, vilken var känd i hela Tyskland i sin egenskap av ombud för en grevinna Hatzfeld som förde en långvarig skilsmässoprocess. Nu sökte han komma in bland arbetarna. Båtarna landade, ängarna fylldes med folk och talens rad började. "Folket" hade ingenting att invända mot de förslag, som Engels och generalstabens medlemmar framlade. De innebar att man skulle anta en resolution att sändas till nationalförsamlingen i Frankfurt med krav på att Tyskland i nödfall skulle förklara krig mot Preussen. De preussare som hade samlats på ängen vid Rhen röstade för krig mot Preussen.

Och nu fick man för första gång känning av kontrarevolutionen.

Kommendanten i Köln tänkte att det skulle stå i överensstämmelse med den nya politiska tendensen, om han gjorde processen kort med dessa "röda", dessa förrädare. Han proklamerade undantagstillstånd i staden och gav befallning att talarna vid dessa möten skulle arresteras och ställas inför rätta för högförräderi. Han stoppade *Neue Rheinische Zeitung* som tydligen låg bakom konspirationen. En dag i september, fem månader efter revolutionen i Berlin, gick redaktörerna i Marx' tidning följaktligen under jorden. Engels blev om möjligt ännu förskräcktare än de och flydde till Belgien. Tryckeriet stängdes och Marx var utestängd. Allt tycktes vara slut.

Men den enkelt funtade kommendanten i Köln hade inte riktigt fattat den politiska situationens subtiliteter. Den nya politiska tendensen ville inte alls bli av med Marx. Tvärtom räknades Marx som en av kontrarevolutionens tillgångar. Han representerade en "röd fara" utan att egentligen själv vara farlig. Marx ensam representerade möjligheten att något sådant som junikuppen i Paris när som helst skulle kunna upprepas — i Preussen lika väl som i Paris. Vem skulle annars symbolisera "den röda faran" i Preussen? Absolut inte Moses Hess, den pålitlige

demokraten. Absolut inte Karl Grün som hade slungat ut de bittraste anklagelser mot Marx. Kontrarevolutionen hade ingen lust att beröva sig Marx' hjälp. Han kunde gärna få fortsätta att förvirra och skrämma demokraterna med sitt vanmäktiga larm, så att de till slut själva önskade en stark samhällsmakt. Honom kunde man alltid göra sig av med om det skulle behövas.

Neue Rheinische Zeitung fick tillåtelse att fortsätta. Åklagaren fick en vink om att låta anklagelsen för högförräderi falla och begrava hela historien. Redaktörerna kom försiktigt fram ur sina gömställen.

En tid framåt hade Engels turen att inte veta något om allt detta. Han hade inte fått tillstånd att stanna i Bryssel varför han beslöt att bege sig till Schweiz. Men han hade inga respengar. Hans far hade vägrat honom ytterligare ekonomisk hjälp. Det återstod honom ingenting annat än att göra resan till fots — ett litet bukoliskt intermezzo mitt under revolutionen. Han fotvandrade genom Frankrike, till hälften tiggare, till hälften grand seigneur. Han drack bourgogne, han låg med flickorna ute i markerna. Han förde en nära nog lyrisk dagbok. I denna sinnesstämning fann han även den hatade bondebefolkningen sympatisk, de var "vänliga, glada och gästfria, äkta artiga fransmän",[37] trots att han fortfarande chockerades av deras "ohjälpliga trångsynthet", "dumhet och envishet" när det gällde politik. "I Frankrike liksom i Tyskland", anmärkte han, "är bönderna kultursamhällets barbarer"[38] — en formulering som Marx tyckte särskilt mycket om och oupphörligt varierade. Han kallade sålunda bönderna "den klass som representerar barbariet inom kulturens gränser"[39] eller, med en ännu pittoreskare formulering, "troglodyterna", grottmänniskorna.[40] Det dröjde flera veckor innan Engels anlände till Schweiz och fick veta att det återigen hade ordnat sig i Köln.

Ordnat sig, ja — i allt utom finanserna. Tidningens pengar hade försvunnit under de två veckor den inte utkom. Kapitalet var förbrukat. Aktieägarna, som dittills hade hjälpt till, vägrade nu att satsa ett enda öre mer. Som ett sista tillmötesgående tillät de Marx att fortsätta att ge ut tidningen som sin personliga egendom. Det gjorde han — vad skulle han annars göra? Han satsade återstoden av det farsarv på 6 000 francs, som han hade fått ut några månader tidigare. Han försökte samla subsidier. Från en resa till Wien återvände han med 6 600 francs; 7 000 fick han "från polackerna".[41] Han föreslog Engels att pressa ut

pengar av "farsgubben" i Barmen. "Jag har utarbetat en säker plan att få pengar av din farsgubbe, eftersom vi nu inte har ett dugg kvar. Han är redan uppskrämd."[42] Engels reflekterade inte på förslaget.

Och kontrarevolutionen bredde ut sig över hela Europa. Den slog till på än den ena, än den andra platsen. Och varje slag slutade med nederlag för demokratin.

Milano låg åter under habsburgarnas välde. En österrikisk guvernör styrde i Prag — Bakunin eller Marx behövde inte längre oroa sig för det slaviska förbundet eller polackernas och tjeckernas historiska framtid.

Nu kom turen till själva Wien. I slutet av oktober slog den intågande kejserliga arméns granater ner på gatorna. "Säkerhetskommittén" gick upp i rök. Trupperna stormade staden. Deras befälhavare begick en handling som var utan motstycke på den tiden. Han lät ställa en av den demokratiska revolutionens ledare inför krigsrätt och arkebusera honom. Det var för mycket även för kontrarevolutionen. Det var alldeles på sin plats att monarkin var stark och enväldig, men den måste samtidigt vara liberal och civiliserad. På 1800-talet var det inte längre sed att behandla aktningsvärda politiska motståndare på ett barbariskt sätt. Blanqui i Frankrike hade bara dömts till tio års fängelse för sin kupp. De kontrarevolutionära regeringarna sökte — och lyckades — garantera att denna barbariska handling blev ett undantag. Barbari var ju enligt Marx en medfödd instinkt hos den lössläppta bourgeoisin och dess bundsförvant autokratin.

I november slog kung Fredrik Wilhelm ner på nationalförsamlingen. Han förvisade den till en obskyr landsortsstad. När den vägrade lyda, skingrades den av trupper och medlemmarnas drevs från den ena samlingslokalen till den andra. Slutligen gav de upp och lämnade Berlin med en vädjan till folket om passivt motstånd och en proklamation att inga skatter skulle erläggas så länge den nuvarande regimen satt vid makten.

Dagen därpå återkallade nationalförsamlingen proklamationen. Man kunde inte begära att den enskilde skattebetalaren skulle fortsätta kampen mot regeringen när nationalförsamlingen själv inte var i stridsdugligt skick. Indignationen var allmän men vanmaktens lugn sänkte sig snart över Preussen. Det var bara Marx borta i Köln som i artiklar och flygblad höjde nya hektiska stridsrop för att "demaskera" den fega bourgeoisin. Det räckte inte med att vägra att betala skatter, man måste

”med alla till buds stående medel”[43] motsätta sig indrivning. Först och främst måste alla beväpnas. Städernas borgmästare hade skyldighet att skaffa vapen och ammunition. ”Folket” måste skynda sig att sammansluta sig till väpnade kontingenter. Det var just den taktik som demokraterna efter junikuppen i Paris minst av allt tänkte finna sig i.

Ingen fäste sig vid Marx’ härskrin. Men fanns det inte trots allt vissa tecken till ljusning? Det förekom inte fler attacker mot tidningen. De där herrarna vågade tydligen inte gå lika långt som en månad tidigare. Marx blev visserligen åtalad men inte anhållen, och anklagelsen var den lindrigaste man kunde få tag på, nämligen att han hade uppmanat till ohörsamhet mot myndigheterna. Åklagaren drev den heller inte med någon större energi och juryn frikände honom, trots att den bestod uteslutande av barbariska borgare. Kort därpå frikände andra barbariska borgare i Düsseldorff dr Ferdinand Lassalle som hade tagit upp Marx’ härskri. Det var alldeles tydligt att de var rädda. Nej, Marx tänkte inte låta lura sig av ett litet stopp i historiens ödesbestämda gång.

Och demokratin förlorade det ena slaget efter det andra.

I december hölls presidentval i Frankrike. Före junikuppen hade tre fjärdedelar av befolkningen röstat demokratiskt. Nu röstade nittio procent för Cavaignac eller Louis Napoleon, de båda representanterna för lag och ordning. Louis Napoleon fick en överväldigande majoritet. Han blev nu den andra franska republikens laglige president — det var ingen dålig början för en stark man. Hans farbror hade börjat sin karriär i första republiken under betydligt mindre lagliga former.

Samma månad gjorde kungen av Preussen rent hus med nationalförsamlingen, som han hade kört ut ur huvudstaden, och förklarade den upplöst. På eget bevåg och med Guds nåd utarbetade han en författning efter sina egna idéer och bildade en riksdag efter egen uppfinning. Landet accepterade under vanmäktig tystnad.

Under tiden satt Marx och skrev. Han skrev hektiska profetior om krig, det ena väldigare än det andra, och om förestående triumfer för ”den rörelse som vi måste passera”. Vildare och högljuddare än någonsin hotade han alla människor med ”folkets pansrade näve”[44] som snart skulle drabba dem tungt, och den ”revolutionära terror”[45] som snart skulle bryta ut. Den pansrade näven, våld, vapenmakt, diktatur, krig, världskrig, terror — hans hjärna tycktes inte rymma andra begrepp. Och uppfyllelsen av alla hans profetior stod för dörren. Den 1 januari 1849

byggde han på den historiska utvecklingens lagar en glädjande prognos för det nya året. ”Vår innehållsförteckning för 1849: en ny resning av den franska arbetarklassen och ett världskrig.”[46]

Kontrarevolutionen på den europeiska kontinenten samlade sig för det avgörande slaget. Det var ingen brådska. Segern var redan vunnen. Nu var det bara upprensningen kvar.

Nationalförsamlingen i Frankfurt antog en författning för det tyska kejsardöme som det ännu återstod att skapa. På ett högtidligt sammanträde valde den en kejsare för detta rike. Vem skulle den välja annat än den starkaste av de tyska furstarna? Demokratin som blivit maktlös kunde inte längre utrusta kejsarriket med makt. Demokraterna kunde bara hoppas att den valde kejsaren själv skulle tillhandahålla makten. Kungen av Preussen valdes. Under obeskrivlig entusiasm avreste en deputation från nationalförsamlingen till Berlin och överräckte i det suveräna folkets namn kejsarkronan till den hohenzollernska kungen.

Men då visade det sig att preussiske kungen avböjde kejsarkronan. Flera månader tidigare hade han avbrutit kriget med Danmark därför att han, som han sade, inte ville utföra ”demokratins släpgöra”. Nu vägrade han till på köpet att utföra en kejserlig funktion för demokratin. Han förklarade att endast kungar och furstar, staternas legitima härskare, hade rätt att grunda ett rike. Om *de* bad honom, var det en annan sak. Men kungarna och furstarna var inte intresserade för ett kejsardöme och en kejsare, och folkviljan hade inte längre makt över dem. Hoppet om ett enat och mäktigt rike rasade samman. Nationalförsamlingen, som skulle ha grundat riket, rasade också samman. Den var berövad sitt existensberättigande och sammanträdde inte fler gånger. Den sista representationen för det suveräna tyska folket var försvunnen. De sista resterna av 1848 års demokratiska, nationalistiska drömmar gick upp i rök.

Den nationalistiska förbittringen över sabotaget mot det efterlängtade kejsardömet blossade ännu en gång upp ur askan efter den kvävda tyska revolutionen. På sina håll förekom ännu barrikader och ”säkerhetskommittéer.”

En låga fladdrade upp i Dresden, kungariket Sachsens huvudstad. Där drabbades Bakunin av ett hårt öde. Medan hans vän och kamrat Richard Wagner, som hade kämpat bredvid honom på barrikaderna, lyckades fly efter revoltens sammanbrott, föll den revolutionäre ryske adelsmannen i polisens händer. Under många år blev livet ett helvete för

Bakunin. Han satt i fängelse i Sachsen och fördes därifrån till Österrike och vidare till ryske tsaren — den tsar som Marx hade beskyllt honom för att vara agent åt — som lät sätta honom i den beryktade Peter-och-Paul-fästningen i Petersburg. I tolv år var Bakunin borta för världens blickar.

När lågan i Sachsen hade trampats ut, glimmade det för sista gången till i Preussen — i Rhenlandet, Marx' eget fögderi. Engels' födelsestad Barmen föll för några dagar i händerna på de revolutionära butiksägarna, hantverkarna, arbetarna och studenterna. Marx dröjde inte att hitta på ett nytt hetsigt slagord. Han krävde att Rhenlandet skulle proklamera sin självständighet. Rhenlandet måste bryta med den preussiska staten. Rhenlandet måste förklara preussiska armén krig. Det var det dittills löjligaste av hans härskrin. Och det var dubbelt löjligt i betraktande av något som nu framträdde i grymt grotesk dager, nämligen att allt som hade någon beröring med Marx, även de sista få revolutionärerna på de sista få barrikaderna, var kompromitterat på förhand. Alla skydde honom. Engels, den f. d. artilleristen, ilade till Barmen för att ställa sig till "säkerhetskommitténs" förfogande. När hans därvaro blev känd, befanns det att rebellerna i Barmen inte ville slåss bredvid honom på barrikaden. Kommittén var tvungen att på plakat, som uppsattes överallt i staden, anmoda "medborgare Engels att genast lämna stadens område, då hans närvaro kunde ge anledning till missförstånd beträffande denna rörelses karaktär".[47]

Några dagar senare undertryckte den preussiska militären rörelsen med en enkel gest. Polisen i Köln lämnade Marx ett brev, innehållande att Hans majestät kungen av Preussen hade något att säga dr Marx.

Hans majestäts regering betraktade revolutionen i Preussen såsom tillhörande det förflutna. Kontrarevolutionen behövde inte längre Marx' tjänster. Hans krav på Rhenlandets separation hade anslagit en falsk ton. Det var på tiden att stoppa dessa dumheter. Brevet förklarade att han, en icke medborgare, hade "skandalöst missbrukat" Preussens gästfrihet. Han anmodades lämna landet inom tjugufyra timmar.[48]

Återigen kunde han konstatera, att han hade begått en dumhet den gången han avsade sig sitt preussiska medborgarskap, fastän det då hade verkat så finurligt. Och fortfarande kände han inte hela sanningen. Han visste ännu inte att han genom ett enda felaktigt drag definitivt hade spärrat vägen för förverkligandet av sin käraste önskan. Själva

det faktum att han inte längre hade några rättigheter i sitt eget land — och aldrig skulle komma att få det — hindrade honom att som revolutionär spela en aktiv roll i praktisk politik. Många år senare fick han tillstånd att besöka Preussen, men hela tiden hängde utvisningshotet över hans huvud. Därigenom blev det omöjligt för honom — endast för honom — att personligen agitera för sina idéer, att organisera arbetarna, att bilda och leda ett socialistiskt parti. Han, endast han, var förhindrad att utöva verklig makt i ett verkligt land. Han såg individer som han betraktade som misslyckade, som imitatörer, som odrägliga plagiatorer, lyftas till politiskt inflytande på socialismens vingar — *hans* socialism. Varför just det? Helt enkelt därför att de inte kunde bli utvisade ur sitt eget land. Varför inte han? Därför att han varje ögonblick kunde bli utvisad från Preussen. Det var detta grymma öde som ett enda däraktigt misstag hade dömt honom till för all framtid.

Men det brev han mottog i maj 1849 hade ingenting att säga om kommande år. Och han tänkte ännu inte på kommande år. Han var fortfarande övertygad om att den proletära revolutionen skulle vara över dem om några månader.

Det dröjde tre dagar, inte tjugufyra timmar, innan han var färdig att avresa. Det gällde att avgöra huruvida han skulle överlåta tidningen till sina redaktörer och låta dem fortsätta det stora verket utan honom. Han beslöt att inte göra det. Och då måste ett avskedsnummer förberedas som en värdig förberedelse för en snar återkomst. Det måste bli något minnesvärt, något som skulle kännas som en djärv utmaning. Han uppfann en symbol. Den falska camouflageflaggan ströks till slut. Med en manlig gest hissade han i sista ögonblicket sina sanna färger på det sjunkande skeppet. Han lät trycka avskedsnumret i rött. I blodröda typer uttalade han ännu en gång domen över kungens och bourgeoisins terror. "Terroristerna av Guds nåde och terroristerna av lagens nåd — i praktiken är de simpla, brutala, föraktfulla, i teorin är de fega, falska och opålitliga, ur båda ståndpunkterna är de ärelösa."[49] I blodröda typer förkunnade han ännu en gång sin egen framtida terrorism. "Vad tjänar era dumma lögner, era officiella fraser till? Vi är utan förskoning, vi begär ingen nåd av er. När vår tur kommer, skall vi inte sticka under stol med vårt skräckvälde."[50] Därmed skuddade han Preussens stoft av sina fötter.

Han följde Engels till Bayern och Baden. I dessa båda stater hade den tyska resningens sista svaga låga flammat upp. Två preussiska löjt-

nanter sökte bilda en revolutionär armé. F. d. artilleristen Engels erbjöd löjtnanterna Techow och von Willich sina tjänster.

Men Marx hade aldrig varit artillerist. Och han hade tre barn. Och han hade en hustru som väntade ett fjärde. Och han hade viktigare saker att syssla med. Han bestämde sig för att ännu en gång slå sig ner i Paris, Europas huvudstad. Han hade inga pengar till resan. Men Jenny hade kvar det familjesilver som hon hade fått i lysningspresent. Det såldes.

Den europeiska demokratin hade förlorat sin sista strid. Och i dramats slutakt uppträdde ett sällsynt fenomen: internationell solidaritet. De starkare av de kontrarevolutionära makterna kom till sina svagare bröders hjälp.

För att hjälpa monarkerna i Bayern och Baden skickade den preussiske monarken några regementen för att skingra Techows och von Willichs trupper. Engels och de båda löjtnanterna flydde till Schweiz.

Den österrikiske monarken undertryckte på de norditalienska monarkernas vägnar med några divisioner resterna av demokratin i norra Italien.

Den ryske monarken skickade å den österrikiske monarkens vägnar trupper för att göra slut på den ungerska republiken.

Prinsen-presidenten i Frankrike sände trupper för att krossa den romerska republiken och återkalla påven som hade flytt.

På sommaren 1849 tycktes den av föregående års demokratiska jordbävning upprörda europeiska jorden åter ha kommit i vila och stelnat. Och Marx hade gjort allt vad han kunde för att åstadkomma detta resultat. Denna gång kände han besvikelsens tragedi djupare än någonsin. Denna gång hade han fått ett verkligt bedövande slag.

Hans misslyckande i den praktiska politiken hade varit katastrofalt. Han saknade första förutsättningen för politiskt ledarskap, den instinktiva känslan för vanliga mänskliga varelsers sym- och antipatier. I ett kritiskt historiskt ögonblick hade han sökt locka och tubba människor till en sak som helt enkelt inte intresserade dem. Följaktligen hade alla hans företag misslyckats. Den finurligt uttänkta taktiken att segla under falsk flagg hade misslyckats. Han hade inte ens kunnat samla folk bakom sig. Vart han kom väckte han ovilja. Ingenting av vad han hade gjort hade befrämjat den andra kommunistiska revolutionen utan i stället bidragit till den första revolutionens förskräckliga slut.

Var då fiaskot för hans ekonomiska och historiska vetenskap mindre frapperande? Depressionen hade tydligen inte varit den borgerliga ekonomins dödskamp. Tvärtom hade näringslivet nu återigen fått full fart. Någon revolution hade inte utbrutit i det land som var ekonomiskt mest "moget", tvärtom hade revolutionärerna varit lokaliserade till länder som var både relativt och absolut omogna. Ingenstans hade den första revolutionen givit liv åt den oundvikliga andra revolutionen, tvärtom hade inte ens den första revolutionen kunnat hålla sin terräng. Ingenstans hade den oenighet som obestridligen existerade mellan bourgeoisin och arbetarna på ett märkbart sätt utvecklats till det häftiga klasshat som enligt "vår teori" var historiskt bestämt; tvärtom hade bourgeoisin och arbetarna gjort gemensam sak. Ingenstädes hade arbetarna visat sig "inte ha något fosterland", tvärtom var de lika ivriga som alla andra för de nationalistiska intressen som var så nära sammanflätade med de demokratiska. I själva verket hade det verkliga händelseförloppet vederlagt varenda punkt i Marx' vetenskapliga teori. Alla förutsägelser och profetior och alla taktiska bedömanden, som han hade grundat på sina "lagar om mänsklighetens utveckling", hade visat sig vara fantasier.

Men han ansåg inte själv att han hade misslyckats. Det hade blivit en liten hake, ett dröjsmål, ingenting allvarligt. Han fann ingen anledning att omarbeta sina teorier. I Paris fortsatte han med samma diagnoser och prognoser som i Köln. "Ett nytt jättelikt utbrott av den revolutionära vulkanen" var aldrig "mer överhängande än i detta ögonblick",[51] underrättade han Engels.

President Bonapartes polis höll ett öga på honom liksom på alla andra. Polisen konstaterade att den "röda" utlänningen rörde sig i de "blekröda" kretsar i Paris som för tillfället lämnades i fred. Marx fick stifta bekantskap med kontrarevolutionär terrorism i det han beordrades att flytta från Paris till Vannes, en gammal pittoresk sjöstad i Bretagne. Någon hade givit Freiligrath en vink om att klimatet i departementet Morbihan var mycket ohälsosamt och Freiligrath vidarebefordrade upplysningen till Marx.

Marx märkte genast vad terroristerna hade i sinnet. De tänkte låta honom ruttna bort i ett ohälsosamt klimat. De ville döda honom. "Jag har blivit förvisad till departementet Morbihans Pontinska träsk", skrev han till Engels. "Du förstår naturligtvis, att jag inte tänker sticka huvudet i denna dåligt camouflerade dödsfälla. Jag tänker lämna Frankrike."[52]

Men vart skulle han ta vägen? Till den enda storstad, som alltjämt var oberörd av all förvirringen och där följaktligen myndigheterna troligen var lika liberala, civiliserade och toleranta som de alltid hade varit. Han skulle stanna i London de månader som återstod till det nya vulkanutbrottet. "I London har jag goda utsikter att kunna starta en tysk tidning", skrev han till Engels. "Jag är säker på åtminstone en del av pengarna. Du måste genast komma till London. Här kan vi göra affärer."[53]

[1] Friedrich Engels: Brev till Florence K. Wischnewetzky den 27 jan. 1887. Selected Correspondence (International Publishers, New York), sid. 455.
[2] Friedrich Engels: Karl Marx und die *Rheinische Zeitung*. Marx-Engels Gesamt-Ausgabe, 1:a delen, band 7, sid. 11.
[3] Friedrich Engels: Brev till Marx den 25 april 1848.
[4] Samma.
[5] Friedrich Engels: Förord till 1895 års upplaga av Karl Marx: Die Klassenkämpfe in Frankreich 1848—50.
[6] Friedrich Engels: Zur Geschichte des Bundes der Kommunisten, sid. 13.
[7] Gustav Mayer: Friedrich Engels (amerik. uppl.), sid. 127.
[8] Karl Marx: Brev till Engels den 13 juli 1851.
[9] Marx-Engels Gesamt-Ausgabe, 1:a delen, band 7, sid. 8.
[10] Samma.
[11] Friedrich Engels: Brev till Eduard Bernstein den 22 febr. 1881. Selected Correspondence, sid. 24.
[12] Marx-Engels Gesamt-Ausgabe, 1:a delen, band 7, sid. 83.
[13] Samma.
[14] E. H. Carr: Michael Bakunin, sid. 158.
[15] Friedrich Engels: Brev till Marx den 23 maj 1851.
[16] Franz Mehring: Aus dem literarischen Nachlass von Karl Marx, Friedrich Engels und Ferdinand Lassalle, III, sid. 251.
[17] Marx-Engels Gesamt-Ausgabe, 1:a delen, band 7, sid. 115—118.
[18] Samma.
[19] Friedrich Engels: Brev till Eduard Bernstein den 2 febr. 1881. Selected Correspondence, sid. 24.
[20] Marx-Engels Gesamt-Ausgabe, 1:a delen, band 7, sid. 545.
[21] Kommunistiska manifestet.
[22] Marx-Engels Gesamt-Ausgabe, 1:a delen, band 7, sid. 541.
[23] Carl Schurz: Lebenserinnerungen, sid. 143.
[24] Marx-Engels Gesamt-Ausgabe, 1:a delen, band 7, sid. 375.
[25] Samma, sid. 346—348.
[26] Samma, sid. 223.
[27] Samma, sid. 353.
[28] Samma, sid. 353.
[29] Samma, sid. 352.
[30] Franz Mehring: Karl Marx (tyska uppl.), sid. 168.
[31] Marx-Engels Gesamt-Ausgabe, 1:a delen, band 7, sid. 353.
[32] Samma, sid 304.
[33] Samma, sid. 181.
[34] Samma, sid. 354.
[35] Samma, sid. 349.
[36] Samma, sid. 591 och 609.
[37] Samma, sid. 541—545.
[38] Samma, sid. 541.
[39] Karl Marx: Class Struggles in France (New York Labor News Co.), sid. 91.

[40] Karl Marx: The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte (Kerr & C., Chicago), sid. 15.
[41] Karl Marx: Brev till Engels den 10 nov. 1848.
[42] Karl Marx: Brev till Engels den 29 nov. 1848.
[43] Marx-Engels Gesamt-Ausgabe, 1:a delen, band 7, sid. 443.
[44] Samma, sid. 442.
[45] Samma, sid 423.
[46] Franz Mehring: Aus dem literarischen Nachlass von Karl Marx etc., III, sid. 230.
[47] Gustav Mayer: Friedrich Engels (amerik. uppl.), sid. 112.
[48] Otto Rühle: Karl Marx (New Home Library, New York), sid. 165.
[49] Franz Mehring: Aus dem literarischen Nachlass von Karl Marx etc., sid. 268.
[50] Samma.
[51] Karl Marx: Brev till Engels den 7 juni 1849.
[52] Karl Marx: Brev till Engels den 23 aug. 1849.
[53] Samma.